

Πρόλογος

Πυρήνα του βιβλίου αυτού αποτέλεσαν δύο κείμενα που γράφτηκαν για τον πρώτο και τον δεύτερο τόμο της *Ιστορίας της Ελλάδας του 20ού αιώνα*. Είχα ήδη τη φιλοδοξία να γράψω μια μονογραφία για την ιστορία της υπαίθρου κατά τον Μεσοπόλεμο, ως συνέχεια και επέκταση της προηγούμενης δουλειάς μου για τον 19ο αιώνα. Γράφοντας το κείμενο για την αγροτική οικονομία της εικοσαετίας του Μεσοπολέμου, το αποτέλεσμα δεν με ικανοποιούσε, καθώς το συνολικό ερμηνευτικό σχήμα μου φαινόταν –κατ’ ανάγκη– αποσπασμένο από τα ευρύτερα χρονικά συμφραζόμενα, τα οποία θα επέτρεπαν την παρακολούθηση των διαδικασιών που περιέγραψα σε όλο το μήκος του διανυόμενου χρονικού ανύσματος. Τα χρονικά περιθώρια του κειμένου (1918-1922 και 1939-1940) ήταν πολύ στενά. Άρχισα, απρογραμμάτιστα και ως «τέχνασμα» που θα βελτίωνε την εμβέλεια της ερμηνευτικής πρότασής μου, να ψάχνω την αρμόζουσα περιοδολόγηση για κάθε διαδικασία που επιδίωκα να μελετήσω: τις δημογραφικές εξελίξεις, την άρση του κοινωνικού και θεσμικού αδιεξόδου του αγροτικού ζητήματος, των οικολογικών δεσμεύσεων και των τεχνολογικών περιορισμών στην παραγωγή μέσω της άμεσης ή έμμεσης δημόσιας παρέμβασης. Η εξέταση, γενικότερα, του παρεμβατικού ρόλου του κράτους μέσα από ειδικούς και ποικιλόμορφους θεσμούς και φορείς, με στόχο τη στήριξη των κοινωνικών ισορροπιών και των εισοδημάτων στην ύπαιθρο, που είχε ως αποτέλεσμα (και σε συνδυασμό με τις ανάλογες διεθνείς εξελίξεις) την μακροπρόθεσμη απομάκρυνση από τον οικονομικό φιλελευθερισμό και την εξωστρέφεια, χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, αποτελεί παράγοντα κομβικής διάκρισης μεταξύ των διαδοχικών περιόδων της ιστορίας της αγροτικής οικονομίας. Η διεύρυνση των ορίων που ενθυλακώνουν τις προαναφερόμενες διαδικασίες έθετε κάθε φορά νέα προβλήματα και νέες προτεραιότητες. Συχνά, η εξαντλητική έρευνα ορισμένων φαινομένων υποτάχτηκε στο πρόταγμα της συνεπούς περιχαράκωσης των ορίων και της περιοδολόγησης των επιμέρους διαδικασιών. Έτσι, για μερικές διαδικασίες στις οποίες θα έπρεπε ίσως να αφιερωθούν περισσότερες σελίδες (όπως η μεταπολεμική αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων ή η πτώση των τιμών των «ευγενών» καπνών) η διαπραγμάτευση περιορίστηκε ώστε να κρατηθεί η μελέτη στα όρια μιας εκδόσιμης μονογραφίας.

Το βιβλίο αυτό, λοιπόν, είναι αποτέλεσμα συνεχών συμβιβασμών και αναπροσανατολισμών και φέρει –όπως κάθε βιβλίο– τα σημάδια της ιστορίας της συγγραφής του. Στον «υπό τη στενή έννοια» Μεσοπόλεμο αφιερώθηκαν περισσότερες σελίδες απ’ ό,τι στην περίοδο 1940-1960. Στην πορεία της συγγραφής, ο αρχικός στόχος για μια συμπαγή και *συνολική* κάλυψη των διαρθρωτικών μετασχηματισμών του Μεσοπολέμου έδωσε τη θέση του στην προσπάθεια συγκρότησης ενός ερμηνευτικού πλαισίου με στόχο μια ευρύτερη περίοδο (από την πρώτη έως την έβδομη δεκαετία του 20ού αιώνα), ερμηνευτικού

πλασίου που επιτρέπει να αναλυθούν με πληρότητα τα αδιέξοδα της υπαίθρου του Μεσοπολέμου και η πορεία άρσης των αδιεξόδων αυτών. Η παρούσα μονογραφία έπρεπε πλέον να προσαρμοστεί στη νέα, πιο μετριοφρονα αλλά και πιο φιλόδοξη, εντέλει, μορφή της – η μετριοφροσύνη, άλλωστε, είναι τιθασευμένη φιλοδοξία. Γι' αυτό στον τίτλο προστέθηκε ως προειδοποίηση η λέξη: «Προλεγόμενα».

